

**Rapport från följeforskning i
anslutning till projektet
"Collaboration for the Welfare of
Young People"**

Kaj Gustafsson

**Rapport från följeforskning i
anslutning till projektet
"Collaboration for the Welfare of
Young People"**

Kaj Gustafsson

Arbetsrapport 2014:7
FoU Välfärd – Region Gävleborg
Layout: Gunilla Bloom Lundqvist

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	3
INLEDNING.....	4
Läsanvisning.....	4
Projektets mål.....	5
FÖLJEFORSKNINGEN I ANSLUTNING TILL PROJEKTET.....	6
STUDIEBESÖKEN I SOFIA.....	7
Association for reintegration of sentenced prisoners.....	7
Projekt T 4.....	8
Local commission for preventing and combating antisocial behavior of underage young people, region Krasna Polyana.....	8
Sofia Directorate of the Interior Affairs – Department Criminal prevention.....	8
Kommunstyrelseförvaltningen i Sofia.....	8
Center för social support i Sofia.....	9
DISKUSSIONER UNDER REFLEKTIONSSEMINARIER, STUDIEBESÖK OCH SOCIALA AKTIVITETER.....	10
Ungdomskriminalitetens orsaker och mekanismer.....	10
Individ- och strukturnivå i socialt och brottsförebyggande arbete.....	11
Ett möte mellan skilda världar.....	11
Individens val och samhällets ansvar.....	12
Behovstrappan.....	12
Romernas situation och strategier för integration.....	13
Det avgörande språnget mellan idé och genomförande.....	15
Korruption versus samhällsnytta.....	16
Frustrationsgapet i ett samhälle.....	16
Övrigt.....	17
SLUTSATSER KRING PROJEKTETS UTFALL OCH MÖJLIGHETER.....	18
Programlogik som verktyg för utvärdering och förståelse av ett projekt.....	18
AVSLUTANDE DISKUSSION OCH FRAMÅTBlickAR.....	22
REFERENSER.....	24

Inledning

Under de senaste två åren har socialtjänsten i Hudikvalls kommun arbetat tillsammans med polisen för att utveckla metoder i arbetet med unga lagöverträdare. Detta arbete har mynnat ut i utformningen av en särskild intervention för ungdomar under 15 år som misstänks för brott, *Framtidssamtalet*. Metoden innebär att en polis och en socialsekreterare träffar den unge och familjen för ett samtal. En screening/bedömning görs också med instrumentet Ester¹ i syfte att skatta riskerna för fortsatt normbrytande beteende. Om det under interventionen framkommer behov av fortsatta psykosociala stödinsatser planeras sådana. Några månader efter framtids-samtalet sker ett uppföljningssamtal med familjen och den unge.

Som en fortsättning på socialtjänstens och polisens gemensamma utvecklings-arbete kring unga lagöverträdare, organiserades EU-projektet *Collaboration for the welfare of young people*. Utformningen av projektet arbetades fram i nära samverkan mellan Hudiksvalls kommun, polisen i Gävleborgs län och FoU-enheten vid Regionförbundet i Gävleborg. Projektet finansierades genom ekonomiskt stöd från Leonardo da Vinci-programmet, som är en verksamhet för internationellt erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.

Projektets grundläggande idé och inriktning var att genomföra ett transnationellt erfarenhetsutbyte kring ungdomskriminalitet och socialt arbete riktat till socialt marginaliserade ungdomar. Detta genomfördes praktiskt genom att poliser och socialarbetare från Hudiksvalls kommun besökte verksamheter, som arbetar inom dessa områden i Bulgariens huvudstad Sofia.

En utgångspunkt som framhålls i projektbeskrivningen, är att utmaningarna när det gäller att motverka ungdomskriminalitet, i stor utsträckning bör vara gemensamma för hela europeiska unionen. Valet av att besöka staden Sofia gjordes efter att en förfrågan om partnerskap skickades ut till ett antal europeiska organisationer, vilken renderade svar från fyra nationer; Bulgarien, Tyskland och Holland. Beslutet att besöka Sofia togs av två anledningar: Dels att organisationen *Bulgarian Gateway* kunde erbjuda ett program som verkade relevant och intressant för projektets inriktning. Dels utifrån en föreställning att Bulgarien var ett land med helt annorlunda förutsättningar, kultur och historia än Sverige, vilket skulle innebära möjligheter till lärande som inte var möjligt i ett land med liknande kontextuella förhållanden. De underliggande tankegångarna var att starka kontraster i förhållande till den egna verksamheten, skulle kunna vidga referensramarna samt främja ett innovativt tänkande. Erfarenhetsutbytet genomfördes under perioden 12 oktober – 19 oktober 2013.

Läsanvisning

Denna rapport är skriven med en strävan efter att även läsare utanför projektets inre krets ska kunna läsa den med behållning. De analyser och slutsatser som presenteras bedöms i stor utsträckning vara överförbara på projektverksamhet och utvecklingsarbete i allmänhet. I den följande beskrivningen presenteras projektets mål och förväntade resultat som ett underlag till analysen av hur erfarenhetsutbytet i Sofia utföll i förhållande till dessa. Detta avsnitt syftar också till att orientera en vidare läsekrets om projektets grundläggande inriktning. I kapitel två beskrivs följeforskningen i anslutning till projektet utifrån inriktning och metodik. I kapitel tre

¹ ESTER står för Evidensbaserad Strukturerad bedömning av Risk och skyddsfaktorer.

redovisas kortfattat de studiebesök som genomfördes. Under kapitel fyra presenteras tongivande diskussioner i samband med erfarenhetsutbytet. Kapitel fem innehåller en utvärderande diskussion kring resultatet av projektet i förhållande till mål och förväntade effekter. I kapitel sex förs en avslutande diskussion kring möjligheterna i Hudiksvalls framtida utvecklingsarbete kring unga lagöverträdare och socialt marginaliserade ungdomar.

Projektets mål

I projektbeskrivningen anges projektets övergripande mål vara följande: Att öka kunskapen om de mekanismer som genererar att ungdomar begår brott och de mekanismer som verkar upprätthålla brottslighet. Till detta kunskapsinriktade mål kopplades några frågeställningar:

- Vilka strategiska metoder finns inom Bulgarien när det gäller preventionsarbete mot ungdomsbrottslighet?
- Hur organiseras samarbetet med andra berörda aktörer?
- Hur arbetar man i Bulgarien för att förhindra social exkludering och arbetslöshet för socialt utsatta grupper?

De förväntade resultaten av projektet är:

- Att utifrån skilda kontexter, traditioner och kulturer finna en erfarenhetsbaserad kunskap som ska ge vårt brottsförebyggande arbete nya uppslag och infallsvinklar;
- Att få idéer som kan generera innovativa lösningar i det brottsförebyggande arbetet;
- Att vi har förstärkt och utvecklat samverkan både lokalt och regionalt.

Följeforskningen i anslutning till projektet

Följeforskning som metod för att utvärdera projekt har blivit allt vanligare på senare år. Inte minst sedan det bestämts från EU-kommissionen att större EU-projekt ska utvärderas med denna metod. Begreppet fölieforskning är på många sätt synonymt med den engelska termen ”on going evaluation”, dvs. en utvärdering som pågår under hela projektet. Målsättningen med denna typ av utvärderingsmetod är att utvärderaren löpande ska följa hur projektet utvecklas i förhållande till både måluppfyllelse och process. Fölieforskning kallas ibland också för lärande utvärdering, då inriktningen är att under pågående projekt insamla data som underlag för kontinuerliga analyser och återkopplingar kring hur projektet fortskrider i förhållande till mål och förväntade resultat. Tanken med detta är att uppnå ett lärande i realtid, som kan användas för att vidta åtgärder och strategier för att bättre styra projektet mot de uppsatta målen. För en närmare beskrivning av ansatserna inom fölieforskning, se exempelvis Svensson et. al (2009) eller Tillväxtverket (2011).

För att främja lärande, reflektion och synliggöra de kunskaper som projektet genererade, anlätades författaren till denna rapport som fölieforskare. Fölieforskningens inriktning i detta projekt har varit att delta under planeringen av projektet, erfarenhetsutbytet i Sofia samt vid uppföljning och återföring av lärandet från projektet. Metodiken har anpassats efter att själva genomförandefasen, dvs. erfarenhetsutbytet i Sofia, endast pågick under en intensiv vecka. Fölieforskningens utformning under erfarenhetsutbytet i Sofia, var i stor utsträckning att integrera under aktiviteterna i syfte att främja möjligheterna till reflektion och lärande på kort och längre sikt. Denna rapport är ett led i att samla ihop och återföra de erfarenheter som gjorts under projektet. Ansatsen är att synliggöra sådant som kan vara användbart i Hudiksvalls fortsatta utvecklingsarbete kring unga lagöverträdare och socialt marginaliserade ungdomar.

De metoder som har använts för att samla in data som underlag för utvärderingen samt stödjande projektets genomförandeprocess är:

- Fölieforskaren deltog och dokumenterade erfarenhetsutbytet under studiebesöken. Dokumentation har efter hemkomsten till Sverige spridits till deltagarna;
- På eftermiddagarna/kvällarna ordnades reflektionsseminarier, där deltagarnas upplevelser, tankar och känslor från studiebesöken och vistelsen i Sofia diskuterades. Diskussionerna under dessa seminarier dokumenterades av fölieforskaren;
- Fölieforskarens observationer under projektets planering och en löpande diskussion med deltagarna under veckan i Sofia, har också utgjort ett viktigt underlag för förståelsen av projektet.

Fölieforskningen har i stor utsträckning bedrivits ”inifrån”, präglats av ett stort mått av deltagande i aktiviteterna från fölieforskarens sida samt en informell dialog. För att främja en objektiv analys av projektet har det varit värdefullt för fölieforskaren att vara knuten till en utvärderings- och forskningsmiljö utanför deltagarnas organisationer (FoU Valfärd). Likaså att använda teoretiska analysmodeller som möjliggör att tolka projektet utanför projektmakarnas egna förklaringsmodeller.

Studiebesöken i Sofia

Under veckan i Sofia gjordes studiebesök som omfattade totalt sex olika verksamheter. En kontaktperson från organisationen Bulgarien Gateway, Stilliana Todorova, medverkade och bistod som tolk, vilket var nödvändigt då kunskaperna i engelska var relativt låga bland personalen inom flera av de verksamheter som besöktes. Gruppen från Sverige, som genomförde studiebesöken, bestod av följande personer: Jenny Jernberg, chef för den brottsförebyggande enheten vid polisen i Hudiksvall, Josef Wiklund, chef för den brottsförebyggande enheten vid polisen i Sundsvall, Maria Lövgren, BRÅ-samordnare i Hudiksvall, Jennie Blomstrand, enhetschef vid barn och ungdomsgruppen i Hudiksvall, Nella Henriksson, teamledare vid barn och ungdomsgruppen i Hudiksvall, Sofia Larsson, socialsekreterare vid barn och ungdomsgruppen i Hudiksvall, Sam-Olof Palm och Martin Norqvist, ungdomspoliser i Hudiksvall, Marina Sundström-Höglund, medlingsverksamheten Handslaget samt Kaj Gustafsson, utredare och följeforskare vid FoU Välfärd, Region Gävleborg. I det här avsnittet beskrivs de verksamheter som omfattades av studiebesöken i korthet som ett underlag för diskussionen kring resultatet av erfarenhetsutbytet.

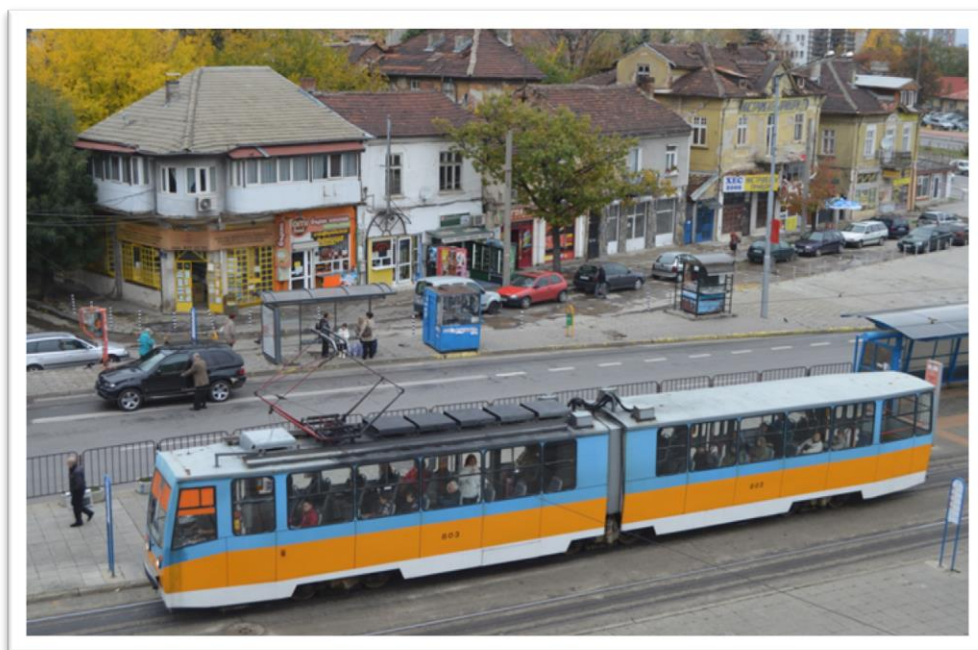

Foto: Sam-Olof Palm

Association for reintegration of sentenced prisoners

Organisationen som är en ideell verksamhet har funnits sedan 1991 och finansieras genom projektmedel från USA. Inriktningen på verksamheten är att stödja personer som dömts till fängelse i processen att återintegreras i samhället. Verksamheten bedrivs både på fängelser och med frivolva.

Projekt T 4

Projektet startade i september 2013 och har inriktningen att göra arbetslösa unga vuxna mer medvetna om sina styrkor och fallenheter samt stärka deras självkänsla. Projektet syftar till att öka förutsättningarna för unga att komma ut i arbete och studier. Projektet finns även i andra europeiska länder (Spanien, Rumänien, Litauen, Storbritannien).

Local commission for preventing and combating antisocial behavior of underage young people, region Krasna Polyana

Verksamheten bedrivs av Sofia kommun och utgår ifrån ett kontor i stadsdelen Krasna Polyana i Sofias utkant. Inriktningen är socialt och brottsförebyggande arbete med unga och deras familjer. I området bor ca 70 000 personer, varav ca hälften är romer. En starkt bidragande orsak till upprättandet av centret var att det historiskt funnits stora konflikter mellan Bulgare och Romer i stadsdelen.

Sofia Directorate of the Interior Affairs – Department Criminal prevention

Verksamheten ansvarar för det brottsförebyggande arbetet i Bulgarien och sorterar organisatoriskt under regeringen och polisen. Inriktningen på verksamheten är metodutveckling, kunskapsutveckling och utarbetande av nationella strategier inom det brottsförebyggande området. Verksamheten tycks i viss utsträckning påminna om det svenska brottsförebyggande rådet (BRÅ).

Kommunstyrelseförvaltningen i Sofia

Under studiebesöket informerades om kommunala verksamheter rörande barn och ungdomar. Framförallt nedanstående projekt/verksamheter beskrevs:

- Ett projekt för att förhindra att ungdomar hoppar av skolan. Projektets verksamhet är inriktad på arbete med föräldrar och sker i samverkan med frivilligorganisationer. Under Sovjettiden var det dåligt samarbete mellan offentliga verksamheter och frivilligorganisationer, vilket projektet arbetar med att förbättra.
- Ett integrationsprojekt för romer inriktat på både bofasta och resande romer. Tidigare var strategin att integrera romska barn i befintliga skolor. Detta bedömdes fungera dåligt och nu har särskilt anpassade skolor byggts upp för romerna i Sofia. Vid dessa skolor arbetar specialutbildade lärare, experter på romsk kultur, tolkar, personal från universitetet och frivilligorganisationer. Barnen bussas till skolorna på morgonen. Ombord på varje buss finns en resursperson med romsk kulturkompetens.
- Ett projekt för att förhindra våld i hemmet. Det finns 24 center för detta arbete i Sofia. Verksamheten bedrivs genom rådgivning, stödsamtal och en hjälptelefon dit barn och vuxna kan ringa.
- En verksamhet som arbetar med att stimulera till och erbjuda sport och fritidsaktiviteter för unga i Sofia.

Center för social support i Sofia

Centret drivs på ideell basis med ekonomiskt stöd från Sofia kommun med inriktning att bedriva psykosocialt stöd för barn, ungdomar och familjer. Centret bedrivs både som öppen verksamhet med samtal, rådgivning och familjebehandling samt i form av ett barnhem. På barnhemmet kan barn bo akut eller under längre perioder. Organisationen bedriver liknande center i andra bulgariska städer, bland annat Plovdiv.

Diskussioner under reflektionsseminarier, studiebesök och sociala aktiviteter

Varje kväll vid ca 18.00 tiden genomförde deltagargruppen från Sverige reflektionsmöten kring upplevelserna under dagens studiebesök. Utöver dessa möten uppstod även intressanta diskussioner under själva studiebesöken och de sociala aktiviteterna i Sofia. I det här avsnittet redovisas de teman som blev föremål för särskilt mycket diskussion och reflektion under veckan i Sofia.

Ungdomskriminalitetens orsaker och mekanismer

Under veckan diskuterades mycket kring orsakerna och mekanismerna som genererar och upprätthåller ungdomskriminalitet. Vid flera av studiebesöken framkom en frapperande samstämmig uppfattning kring riskfaktorer för att barn och ungdomar ska utveckla ett normbrytande beteende. De bulgariska kollegorna talade, precis som vi gör i Sverige, om bristande föräldraförmåga, antisociala/prokriminella attityder i familjen, antisociala kamrater och skolproblem. Vi diskuterade kring att mycket av mekanismerna bakom ungdomsbrottslighet och social utslagning i övrigt verkar vara universella. De kontextuella förhållandena i Bulgarien är dock sådana att den sociala utslagningen sker i betydligt större omfattning än i exempelvis Sverige, särskilt gällande den romska folkgruppen. De samhällsfinansierade skyddsneten och resurserna för ett välfärdsarbete saknas också i stor utsträckning. I stället har frivillig-organisationerna ett stort ansvar för att bedriva olika typer av socialt arbete. Romernas situation utgör ett sorts *extrem case*, där mekanismer som leder till social utslagning ligger synliga i öppen dager. Genom att studera dessa fenomenens grundläggande karaktär, kan det bli möjligt att få syn på och känna igen liknande, men mer subtila utslagningsmekanismer i vårt eget samhälle.

Under flera av studiebesöken framkom att man i Bulgarien ofta arbetar i tvärprofessionella team kring unga lagöverträdare. Dessa team består av socialarbetare, lärare, poliser, psykologer och ibland andra professioner och benämns *kommissioner* eller *pedagogiska rum*. Denna arbetsmodell inspirerade gruppen, och ligger helt i linje med de arbetsformer man vill ha i Hudiksvall. Särskilt begreppet pedagogiska rum, verkar innehålla intressanta värderingar och utgångspunkter. Socialtjänsten, polisen och skolan i Hudiksvall har sedan lång tid tillbaka ett nära samarbete kring ungdomar i riskzon och unga lagöverträdare. Aktuella exempel på detta är den pågående utvecklingen av ett strukturerat informationsutbyte mellan socialtjänst, skola och polis enligt SSPF-modellen och det pågående arbetet med en social investeringsfond, vilken ska finansiera insatser som motverkar att ungdomar hoppar av skolan eller marginaliseras på andra sätt.

I Sverige kan gränssnitten upplevas hårda mellan exempelvis socialtjänst och landstingsverksamheter. Vi diskuterade i detta sammanhang utredningar av ungdomar inom BUP med inriktningen att fastställa neuropsykiatriska diagnoser, exempelvis ADHD och ADD. Någon uttryckte att det sannolikt inte finns några vinster med att sätta sådana diagnoser i Bulgarien. Detta då det antagligen inte skulle leda till frigörande av några ytterligare resurser för den unge och familjen, vilket ofta verkar vara en avgörande drivkraft för att få till stånd neuropsykiatriska diagnoser i Sverige.

Individ- och strukturnivå i socialt och brottsförebyggande arbete

Vi diskuterade kring strategier och aktiviteter på struktur- respektive individnivå vid lösning av sociala problem. Studiebesöket vid verksamheten för återanpassning av fängelsedömda visade stora brister i samhällssystemet som försvårar arbetet. Integreringen av de fängelsedömda i samhället efter frigivning, verkar försvåras betydligt av att det inte finns system eller arbetsmodeller på samhällsnivå som understödjer detta. Snarare motverkas återanpassningsprocessen av olika regelverk, exempelvis att individen måste ha särskilda identitetshandlingar för att få försörjningsstöd. Utfärdande av sådana handlingar kräver en fast bostadsadress, vilket många av de fängelsedömda saknar. Det uppstår därför ett moment 22 som driver många tillbaka till kriminalitet. Den offentliga sektorns resurser inom det sociala området verkar överlag mycket begränsade i Bulgarien. Mycket av det sociala arbetet bärs upp av frivilligorganisationer och enskilda eldsjälur som arbetar på individnivå. Man kan reflektera kring hur det fungerade under Sovjettiden med planekonomi och statligt ägande som samhällsform, och vad som hänt med de offentliga resurserna sedan Bulgarien blev en ”fri” nation. Tydligt fanns någon form av nationellt organiserad frivårdsverksamhet i Bulgarien under Sovjettiden, som sedan monterats ned.

Verksamheten för återanpassning av fängelsedömda var involverade i en vetenskaplig studie av individernas behov i återanpassningsprocessen. Det verkade dock inte finnas någon aktiv intressent på strategisk nivå, exempelvis regering eller nationell/regional kriminalvårdsmyndighet, som kommer att ta emot studiens resultat.

Vi diskuterade att det i Sverige i stor utsträckning finns liknande problem på individnivå, när det gäller förutsättningar för fängelsedömda och andra socialt marginaliserade människor att integreras i samhället, men att vi ändå har en samhällsstruktur som underlättar arbetet. Exempelvis i form av frivårdsverksamhet, lönebidrag, behandlingsverksamheter, tillgång och rättighet till försörjningsstöd mm.

Det kan emellertid konstateras att det för vissa grupper börjar uppstå ett utanförskap i Sverige, där människor står helt utanför samhällets skyddsnät. De tydligaste tecknen på detta är till exempel papperslösa människors förutsättningar att ta del av vård och omsorg, romerna som kommer för att tigga i våra städer, tältläger som växer fram som alternativa boendeformer, och inte minst människohandelsproblematik. Det framstår tydligt att de globala problemen med fattigdom och utanförskap ger efterverkningar i det svenska samhället. En frågeställning, som är högaktuell i Sverige just nu, är hur de utsatta grupperna, som av ekonomiska skäl flytt från sina hemländer, ska hjälpas på bästa sätt. Ska vi som privatpersoner ge de som tigger utanför köpcentrum pengar och stödja dem som individer, eller är detta rent av kontraproduktivt, då det egentligen är åtgärder på systemnivå i deras hemländer och inom europeiska unionen som behövs?

Ett möte mellan skilda världar

Samhällsstrukturen i Sofia framstår som ett nästan överkligt möte mellan stor ekonomisk utveckling, i det närmaste svält, och en västerländsk konsumtionskultur. Ett scenario av många under veckan i Sofia, vilket kan illustrera detta, var när en BMW av en modell som sannolikt kostar betydligt över 500 000:- parkerade på en gata och en man i elegant kostym steg ur. Intill den parkerade bilen satt en äldre dam med smutsiga kläder i flera lager, som hämtad ur en film om de Sovjetiska kolchoserna, och sålde rödbetor ur en jutesäck. Detta framstod som ett möte mellan två skilda världar, eller rent av människor i parallella verkligheter. Ett annat exempel på kontraster vi diskuterade, var när gruppen åkte buss genom ett romskt getto och vi från bussfönstret kunde se det mest utpräglade slumområde där romska barn lekte bland berg av sopor och fallfärdiga byggnader. Där var dessa barn hänvisade att växa upp och skapa sina

liv. Den svenska gruppen gick av bussen vid en hållplats på behörigt avstånd från gettot och tog sedan en annan buss tillbaka till centrala Sofia. Då dagens aktiviteter var slut, åkte gruppen till ett stort västerländskt köpcentrum kallat Paradise. Detta var inrymt i en luxuös byggnad i tre våningar med butiker som sålde alla tänkbara lyxvaror och märkeskläder som Gucci, Armani och liknande märken.

En av deltagarna fällde följande yttrande:

”Från getto till paradiset på 30 minuter!”

Individens val och samhällets ansvar

Under reflektionsmöten och i övrigt under vistelsen i Sofia, diskuterade vi mycket kring kriminalitet utifrån individens förutsättningar att göra egna val. Vid studiebesöket på den nationella enheten för brottsprevention, uttryckte en av de bulgariska poliserna att stöld av mat pga. hunger/svält bedömdes som mindre kriminellt än andra typer av stöld. Vi ett annat studiebesök sade en bulgarisk socialarbetare att prostitution bland unga, exempelvis 14-åriga flickor, inte bedömdes vara särskilt allvarligt och därför inte ledde till några direkta sociala insatser eller åtgärder. Dessa utsagor gav upphov till en hel del diskussioner inom gruppen kring normer och värderingar.

Kärnfrågan i diskussionerna verkade vara huruvida det finns situationer när det är befogat att begå brott eller utföra andra normbrytande handlingar? Var går gränsen för människans eget ansvar att välja bort kriminalitet? I vilken utsträckning kan miljö och socialt arv utgöra en begränsande ram för det egna valet? En tillspetsad frågeställning på detta tema är om samhället har rätt att straffa människor som stjälar för att de svälter, eller för att de inte har några val? Som en extra konkretisering av denna frågeställning fick den svenska delegationen närkontakt med ficktjuvar under en bussresa till ett av studiebesöken. En av poliserna höll på att få sin plånbok stulen. Diskussionerna i gruppen var mycket intressanta och handlade om grundläggande moralfilosofiska uppfattningar, dvs. *vad är det goda? Vad är rätt och fel? Hur bör man bete sig? och liknande frågeställningar.*

Behovstrappan

Vistelsen i Sofia tydliggjorde att det offentliga välfärdsarbete i Bulgarien i stor utsträckning är inriktat på att trygga människors grundläggande behov, dvs. mat och tak över huvudet. För vissa grupper är det säkert en utmaning även att uppnå denna behovstillfredsställelse. Vi diskuterade utifrån att mötet mellan den svenska och bulgariska välfärdsmodellen, är ett möte där vi står på olika trappsteg i Maslows (1943) behovstrappa. Vår förväntan och ambition i det sociala arbetet, i vart fall i den Hudiksvallska kontexten, ligger på de översta trappstegen där stärkande av människors självkänsla och liknande aspekter är centrala.

Figur 1. Maslows behovstrappa.

Det kan dock vara riskabelt att utgå ifrån att endast de ekonomiska resurserna i ett samhälle avgör vilka behov som är möjliga att tillfredsställa. Vi som är relativt välbeställda ekonomiskt har inte per automatik våra behov tillgodosedda, särskilt inte de på Maslows översta trappsteg. En diskussion på detta tema med filosofiska förtecken uppstod på en busshållplats vid ett slitet bostadsområde i Sofia. Den handlade om huruvida man kan vara lycklig i de grå betonghusen från Sovjettiden med flagnande fasader, fönster utan gardiner och en grusplan som gård?

”Bor man där med rätt personer som man älskar, är det säkert möjligt”, uttryckte en av deltagarna.

En annan sa:

”Vi är lika som människor i alla länder, vi har samma behov, drivkrafter och längtan.”

Romernas situation och strategier för integration

Foto: Sam-Olof Palm

Under hela veckan i Sofia kom romernas situation att diskuteras under i stort sett alla studiebesök och reflektionsmöten. Romernas utanförskap och fattigdom framträdde påtagligt i Sofias stadsmiljö och kom att prägla de intryck gruppen fick med sig under utbytesveckan. Vid några studiebesök diskuterades fenomenet med romer som kommer till Hälsingland för att plocka bär eller tigga på gatorna. De bulgariska socialarbetarna och poliserna vi träffade för-

undrades över den svenska allemansrätten och att alla hade rätt att plocka bär utan tillstånd. Likaså att det inte fanns några reella möjligheter att avvisa romer som ”campade” på oönskade platser. De log och skakade tvivlande på sina huvuden åt denna information. Under en diskussion vid studiebesöket på ”socialkontoret” i Krasna Polyana, berättade en av deltagare från socialtjänsten i Hudiksvall om romska barn som for illa i Hälsingeskogarna när deras föräldrar plockade bär, och att man övervägt att omhänderta barn enligt den svenska tvångslagen LVU.

En av de bulgariska socialarbetarna svarade:

”Barnen har det bättre i era skogar än hemma.”

Det framkom också att romerna är mycket starkt knutna till sina barn och att ett omhändertagande skulle innebära ett stort trauma för familjen. I detta sammanhang berättade en av de bulgariska socialarbetarna att om någon skadar ett romskt barn är barnets far ansvarig för att straffa denne.

Foto: Sam-Olof Palm

En av deltagarna i den svenska gruppen tog upp en diskussion vid ett reflektionsmöte, om i vilken utsträckning romerna är medvetna om sitt utanförskap i samhället. I Sofia finns ju alla samhällsskikt väl synliga, vilket borde stärka känslan av utanförskapet och klassklyftorna.

Vår utgångspunkt i europeiska länder är att det västerländska samhället utgör det ”verkliga” samhället som alla vill vara en del av. Romerna behöver helt klart inkluderas i samhällets etablerade välfärdssystem, men de vill kanske inte lika självklart överge sin kultur som växt fram och utvecklats under århundraden av utanförskap. Deras kultur och levnadssätt måste också antas ha växt fram som ett resultat och en överlevnadsstrategi med anledning av folkgruppens situation historiskt. Under flera av studiebesöken och reflektionsmötena diskuterades romernas situation som folkgrupp i Europa. Det framkom via bulgariska socialarbetare och poliser att romerna värderar livet från sina egna referensramar och inte alltid accepterar olika integrationsprogram. De lever i täta grupper med stor sammanhållning och har starka traditioner. Vi fokuserar gärna på deras armod, men vet mycket lite om de positiva värden och styrkor som finns att bygga vidare på i deras kultur. Under studiebesöket vid verksamheten i Krasna

Polyana, uppgav den ena socialarbetaren, som själv var rom, att allt socialt arbete i romska distrikt krävde samtycke från klanledarna. Alla integreringsprojekt var på detta sätt beroende av att romska klanledare gjordes delaktiga och gav sitt stöd, vilket denna socialarbetare arbetade mycket med att uppnå. En annan strategi vi kom i kontakt med, vilken beskrevs under studiebesöket vid kommunstyrelse-förvaltningen i Sofia, var att utbetalande av ekonomiskt stöd till romer villkoras med att deras barn går i skolan.

Dessa integrationsmetoder är exempel på två motsatta strategier: Ett *empowermentinriktat* respektive ett *paternalistiskt* förhållningssätt. Den paternalistiska tankemodellen bygger på över- och underordning samt utgångspunkten att människor i allmänhet, och framför allt utsatta människor, inte förstår vad som är bäst för dem. Den empowermentorienterade tankemodellens utgångspunkt är i stället att alla människor har kapacitet att definiera sina egna problem och utveckla handlingsstrategier för att lösa dessa under rätt förutsättningar. Begreppet empowerment inbegriper aspekter som egenmakt, maktagande, och delaktighet. (Starrin, 2007).

Det kan vara bra att reflektera över den egna verksamheten och sina förhållningssätt utifrån polerna paternalism och empowerment. Likaså i vilka situationer den ena eller andra strategin är motiverad och hur man kan växla mellan dem. Tvångsvård enligt LVU eller ett polisiärt frihetsberövande är till sin natur paternalistiska åtgärder, och behöver vara det. I andra situationer är det mer fruktbart med brukarinflytande och delaktighet för att uppnå de avsedda resultaten.

Det avgörande språnget mellan idé och genomförande

Under studiebesöken, inte minst det hos den nationella brottsförebyggande enheten och kommunstyrelseförvaltningen i Sofia, presenterades handlingsplaner och strategier som verkade mycket genomtänkta och kunskapsbaserade. Vid diskussionerna kring metoder i socialt arbete, framfördes uppfattningar som i stor utsträckning överensstämmer med de senaste rönen inom forskning, exempelvis betydelsen av att arbeta med familjen, skolsituationen och kamratkretsen när det gäller normbrytande ungdomar. Frågan som anmäler sig, är dock i vilken utsträckning strategierna och kunskaperna kan implementeras inom ramen för det befintliga resurssystemet och den rådande kontexten i Bulgarien? Strategin för det nationella brottsförebyggande arbetet i Bulgarien var helt färsk, framtagen under hösten 2013. I diskussionerna vi hade kring den lyftes förvånande lite kring eventuella svårigheter och utmaningar i implementeringsprocessen. Det framkom exempelvis inte hur kommunerna i landet skulle engageras i det brottsförebyggande arbetet, eller hur den enskilde, ofta lågt utbildade polisen, förväntades omsätta de brottsförebyggande strategierna i sitt vardagliga arbete.

Den svaga kopplingen mellan idémässiga utgångspunkter och projektplaner samt det konkreta genomförandet av verksamheten, är ett stort problem även i svenska projekt och program. Det har inte minst utvärderingar av stora nationella EU-projekt visat (Tillväxtverket, 2011, 2012). Språnget mellan idé och implementering är inte så lätt och inrymmer ofta en komplex process.

Det verkade utifrån diskussionerna under studiebesöken finnas en skillnad i hur myndigheter och ideella organisationer resonerade om resurser, samhällssystemet och den rådande politiken i Bulgarien. De förstnämnda verkade vara mer lojala med makten. Mannen vi träffade vid den ideella verksamheten för återanpassning av fängelsedömda, uttryckte däremot en mycket luttrad och ironisk syn på politiken och samhället i Bulgarien. Han berättade att det

sker öppna demonstrationer varje vecka utanför regeringsbyggnaden i Sofia pga. de rådande samhällsförhållandena. Kvinnan som informerade oss vid Sofias kommunstyrelseförvaltning ville i stället framhålla kommunens styrkor i stor utsträckning. Vår guide, Stilliana, uttryckte efter studiebesöket att kommunen gjorde en skönmålning och presenterade det de trodde att vi ville höra, vilket är tankeväckande.

Korruption versus samhällsnytta

Gruppen diskuterade kring att korruption kan ligga nära till hands för att skaffa sig själv en god ekonomi och ställning i Bulgarien. Polisernas mycket låga löner ökar sannolikt utrymmet för korruption. Det verkar också utifrån sådant som framkom under studiebesöken, som om kontakter med beslutsfattare och politiker ökar chanserna att få ta del av samhällets resurser. Korruptionen och strategierna för egen vinning finns också i Sverige men är ofta mer subtil och tar sig andra uttryck. Medias bevakningsmöjligheter av makten är antagligen också betydligt bättre i Sverige.

En intressant frågeställning som kom upp kring temat korruption, var om det går att kombinera ett visst mått av korruption/självändamål med ett samhällsnyttigt arbete? Är det egentligen inte alltid så att den enskilde medarbetaren har egna behov? Var går de etiska gränserna? Hur rör vi oss själva i denna gråzon? En tydlig parallell kan dras till EU-projekten i Sverige och övriga Europa, som tycks utgöra en egen arbetsmarknad för projektledare, utbildare och entreprenörer som inriktat sig på att erbjuda tjänster till projekt. Kanske är även detta projekt ett exempel på en kombination av egennytta och samhällsnytta?

Projekt används i många syften. Den grundläggande tanken med projektformen är att testa nya arbetsmodeller, att inom projektets friare ramar utveckla nya och innovativa arbetsformer, som kan överföras till reguljär verksamhet (Macheridis, 2008). Projekt kan emellertid också användas på ett symboliskt sätt för att signalera aktivitet inom ett område där de egentliga problemen inte åtgärdas på rätt nivå. Verksamheten i Sofia för de fängelsedömdas återanpassning, som bedrivits i projektform under många år, kan med en kritisk blick betraktas på detta sätt. Inte sällan startas projekt för att skicka ut ett budskap eller hantera problem som är svåra eller kostsamma att lösa på ett övergripande sätt. Levin (1996) resonerar kring att det kan existera dolda projektplaner och en dold rationalitet för projektet. Exempelvis kan det primära och fördolda syftet med en verksamhet vara att hantera konflikter mellan organisationer, förstärka den egna organisationens ekonomi, skapa yttre legitimitet, goodwill, egna karriärer osv. Levin menar att det för att förstå ett projekt, är minst lika viktigt att de eventuellt dolda projektplanerna uppmärksammas, som att studera de officiella målformuleringarna. Sannolikt är det nyttigt för alla som arbetar i projektform att fundera över det egna projektets funktioner, eventuella symboliska aspekter och dolda agendor.

Frustrationsgapet i ett samhälle

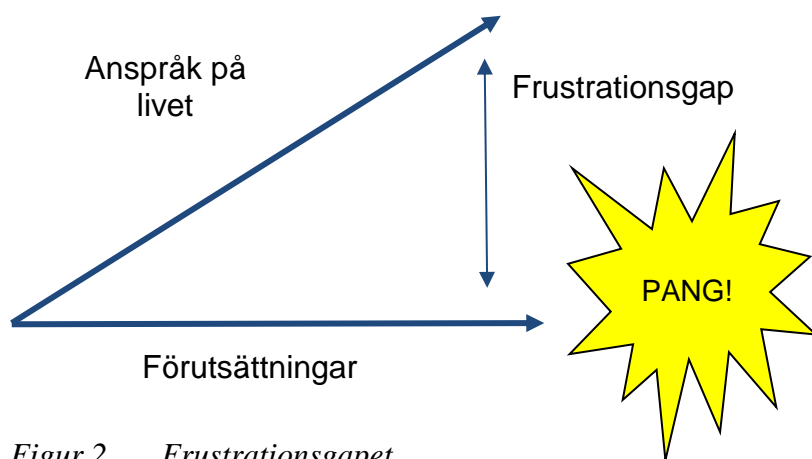
Vid ett av studiebesöken berättades om en grupp ungdomar i 10–12-årsåldern i en romsk förort, som kastat sten på ett förbipasserande tåg och krossat mycket dyrbara fönsterglas. Vi frågade kring orsakerna, varför de unga hade kastat sten.

En av de bulgariska socialarbetarna svarade kortfattat:

”Just for fun.”

Det följde ingen diskussion om att det fanns ett utanförskap i botten som gjorde att ungdomarna ville protestera. Kanske var det heller inte så i det aktuella fallet, eller så har denna förklaringsmodell inte fått samma fäste i Bulgarien som i Sverige? Abrahamsson (2012), som

studerat utvecklingen av socialt utanförskap i Malmö, talar om ett frustrationsgap. Med detta begrepp menas skillnaden mellan vad en individ vill uppnå och de faktiska förutsättningarna. När gapet blir för stort uppstår sociala risker och oro, exempelvis i form bränder och stenkastning på brand- och polisbilar. Han menar också att icke artikulera skam, kanske skam över att inte duga eller höra hemma någonstans, leder till våld, särskilt bland unga män. När frustrationsgapet är tillräckligt stort, då blir det explosivt, är Abrahamssons enkla konstaterande.

Figur 2. Frustrationsgapet.

Det är intressant att reflektera över frustrationsgapet som förklaringsmodell utifrån bulgariska förhållanden. I Sofia borde rimligtvis frustrationsgapet för ungdomar i utsatta förorter, eller romska områden, vara stort. Eller? Kan det vara så att förväntningshorisonten inte är lika hög bland bulgariska ungdomar som bland de svenska? Vi hörde förvånansvärt lite om aggressiva reaktioner och vandalism mot det etablerade samhället i Sofia. Kanske finns också disciplineringsystem eller kulturella/kontextuella faktorer som inte gör teorierna om frustrationsgapet rakt överförbara på det bulgariska samhället?

Övrigt

Många av cheferna vid de verksamheter som besöktes i Sofia var kvinnor. Detta intresserade gruppen ur ett jämställdhetsperspektiv, inte minst mot bakgrund av den historiska kontexten, där Bulgarien utgjort en av Sovjetstaterna, som alla hade en manligt orienterad maktstruktur, i alla fall inom politiken.

Sista dagen vi var i Sofia berättade vår guide, Stilliana, att man av tradition inte pratar eller skrattar på kommunala transportmedel i Bulgarien, då det uppfattas som opassande. Vi hade skrattat och pratat högljutt hela veckan.

”Varför sa du inte detta första dagen vi var här”, frågade vi.

”Jag tycker inte att ni ska behöva anpassa er till detta, det är bra att ni bryter denna onödiga tradition”, svarade hon och log.

Slutsatser kring projektets utfall och möjligheter

Man kan se utbytesveckan i Sofia som ett startskott på en lärande- och utvecklingsprocess, som behöver pågå över tid för att få ett optimalt resultat. En spännande faktor i detta projekt är att de starka kontrasterna mellan den kända kontexten i Hudiksvall och intrycken i Sofia, kan medföra att de egna föreställningarna om ”världen” rubbas för ett ögonblick. Inom en gren av organisationsforskningen är utgångspunkten verksamheter, i synnerhet större organisationer, genomgår en institutionaliseringsprocess. Denna process innebär att vissa regler, normer och handlingsstrategier inkorporeras i organisationen och bildar en tolkningsram, som visar vilka tanke- och handlingssätt som är godtagbara. I förlängningen innebär detta också ett definierande av vilken kunskap, människosyn och världsbild som ska tillerkännas giltighet. Kunskaper och utgångspunkter som ligger utanför den fastlagda tolkningsramen, löper stor risk att osynliggöras (se exempelvis Johansson, 2002). Morén och Larsson (1988) uttrycker ganska provokativt i detta sammanhang, att socialarbetarna är offer för ett norm- och legitimeringsystem de själva skapat, men inte själva känner till. Detta resonemang är sannolikt överförbart på de flesta svenska myndigheter, inte minst polisens verksamhet.

Morén (1993) menar att det är genom att lämna det kända, de upptrampade stigarna, och beträda *avvikelsens domäner*, som ny kunskap kan genereras. I detta projekt kan man se det som att en grupp socialarbetare och poliser tillsammans lämnat det kända och under en vecka i den bulgariska huvudstaden tillsammans utforskat avvikelsens domän.

Detta projekts mål och underliggande frågeställningar är relativt konkreta; att studera mekanismer som genererar ungdomsbrott och hur Bulgarien som land arbetar med unga lagöverträdare. De förväntade effekterna har däremot en vidare karaktär, och handlar om att i mötet med kollegorna i Sofia samt i kontrasten mellan de två ländernas kontext och historia, uppnå nya infallsvinklar, uppslag och innovativa möjligheter i arbetet på hemmaplan. Detta lärande handlar om att utvinna något nytt och måste antas involvera både intellektuella och känslomässiga processer. Projektet har på detta sätt två dimensioner – en konkret med förväntningar om att studera användbara metoder och arbetssätt i Bulgarien, samt en mer filosofisk och innovativ dimension.

Att utvärdera detta projekt innebär dels en värdering av projektets omedelbara resultat, dvs. aktiviteternas utfall under utbytesveckan i Sofia, dels en analys av vilka förutsättningar som finns för att de förväntade effekterna på längre sikt ska infrias. Utöver detta bör eventuella biffekter än de som skrivits in i projektplanen diskuteras. I nästa avsnitt används verktyget *programlogik* för att beskriva och analysera projekts mål och förväntade effekter i relation till de genomförda aktiviteterna.

Programlogik som verktyg för utvärdering och förståelse av ett projekt

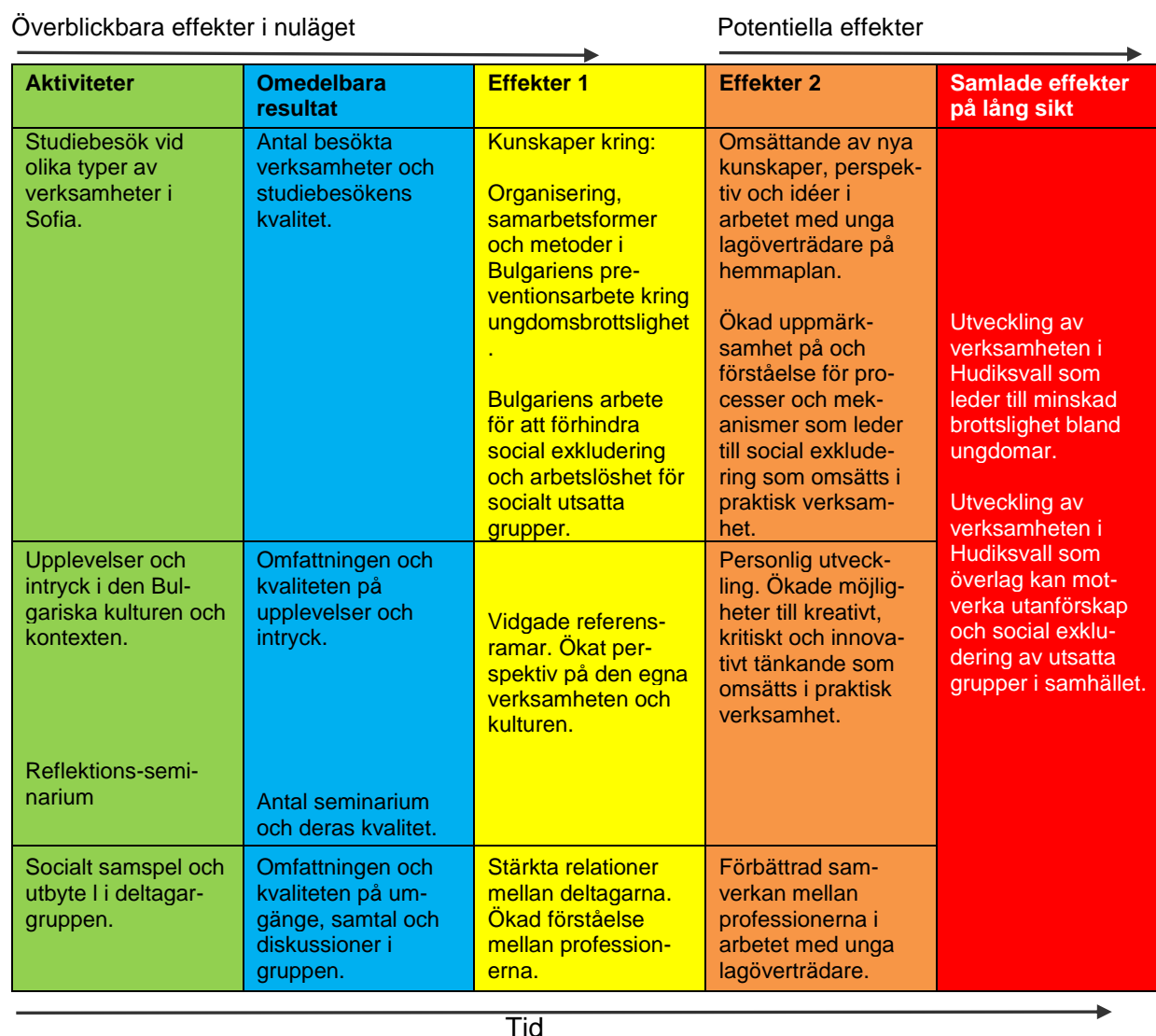
Ett projekts programlogik² är de underliggande föreställningarna om hur det är tänkt att fungera, dvs. orsakskedjan mellan genomförda aktiviteter och förväntade resultat. Vedung (2009) kallar projektets programlogik för den ”tankemässiga ryggraden”. Programlogiken i ett projekt är sällan tydliggjord i förväg, utan utgörs oftast av ”råa” och relativt oreflekterade tänkta

² Begreppen programteori och interventionsteori används ofta som synonymer till programlogik.

samband mellan det som ska göras och de förväntade utfallen. Vid utvärdering brukar projekts programlogik rekonstrueras genom att man beskriver en orsakskedja där de tänkta resultaten av aktiviteterna illustreras i flera led.

I utvärderingen av detta projekt, som haft en mycket kort genomförandeprocess, används programlogik i första hand för att synliggöra projektets underliggande antaganden, och utifrån dessa resonera om vilka möjligheter som finns för effekter på längre sikt. Det är också intressant att rekonstruera projektets programlogik för att se om det finns parallella programlogiker inom den tvärprofessionella deltagargruppen. Antagligen har poliser och socialarbetare, vilket berörts i diskussionen kring institutionalisering, olika teoretiska och normativa utgångspunkter, som borde avspeglas i hur man uppfattar detta projekt.

Verktygets programlogik har sina begränsningar när det gäller att beskriva komplexa projekt eftersom modellen är relativt linjär och mekanisk. Processerna i många projekt inom det människovårdande området är ofta cirkulära, svåra att överblicka samt påverkas av mekanismer under ytan, exempelvis organiska faktorer som relationer och rådande verksamhetskulturer, deltagarnas engagemang och maktstrukturer mm. Detta är svårt att identifiera och illustrera i en enkel kedja av aktiviteter, resultat och effekter (Rogers, 2011). Projektet *Collaboration for the welfare of young people* bedöms vara relativt komplext, då det i stor utsträckning handlar om lärande och personlig utveckling, vilken är beroende av hur intryck upp-

Figur 3. Projektets programlogik.

fattas, bearbetas och används av de enskilda personerna. Detta hänger i sin tur samman med de enskilda deltagarnas förförståelse, tidigare kunskaper, attityder och synsätt. Det kan dock vara av värde att använda programlogik som verktyg, även i detta projekt. Inte minst som underlag för en diskussion kring vilka aktiviteter och processer som behöver fortsätta efter detta projekt för att nå det övergripande målet om minskad ungdomskriminalitet och socialt utanförskap bland unga i Hudiksvall. Utifrån projektplanen och de diskussioner som förts under planeringen och genomförandet av projektet, kan en grundläggande programlogik rekonstrueras enligt ovanstående tablå.

I de gröna kolumnerna till vänster beskrivs de huvudsakliga aktiviteter som genomfördes i Sofia, och i de följande kolumnerna anges de effekter som respektive aktivitet förväntas leda till i olika led.

Projektets omedelbara resultat i de blå kolumnerna handlar, som tidigare nämnts, om det konkreta utfallet av aktiviteterna, dvs. hur aktiviteterna genomfördes utifrån omfattning, kvalitet och deltagarnas omedelbara upplevelser av dem.

De gula kolumnerna beskriver de förväntade effekterna i första ledet, som är att uppnå nya kunskaper och perspektiv samt stärkta sociala band mellan deltagarna.

De förväntade effekterna i andra ledet, de orangea kolumnerna, beskriver hur de nya perspektiven, kunskaperna och stärkta relationerna mellan personer och professioner, förväntas bli användbara i den konkreta verksamheten på hemmaplan. För att uppnå dessa effekter krävs ett avgörande språng från nya kunskaper och idéer till konkret användande av dessa i utformning och organisering av den praktiska verksamheten, exempelvis arbetet med unga lagöverträdare. Detta fenomen kallas för ett utvecklingsinriktat lärande (Brulin och Svensson, 2011).

Projektets förväntade effekter i slutledet (de röda kolumnerna), som antagligen ligger på flera års sikt, är minskad kriminalitet och utanförskap bland ungdomar i Hudiksvall.

Rekonstruktionen av projektets programlogik bör ses som hypotetisk och potentiell. Följeforskarens tolkningar och val av utgångspunkter påverkar naturligtvis också vilka sambandskedjor mellan aktiviteter och resultat som identifierats.

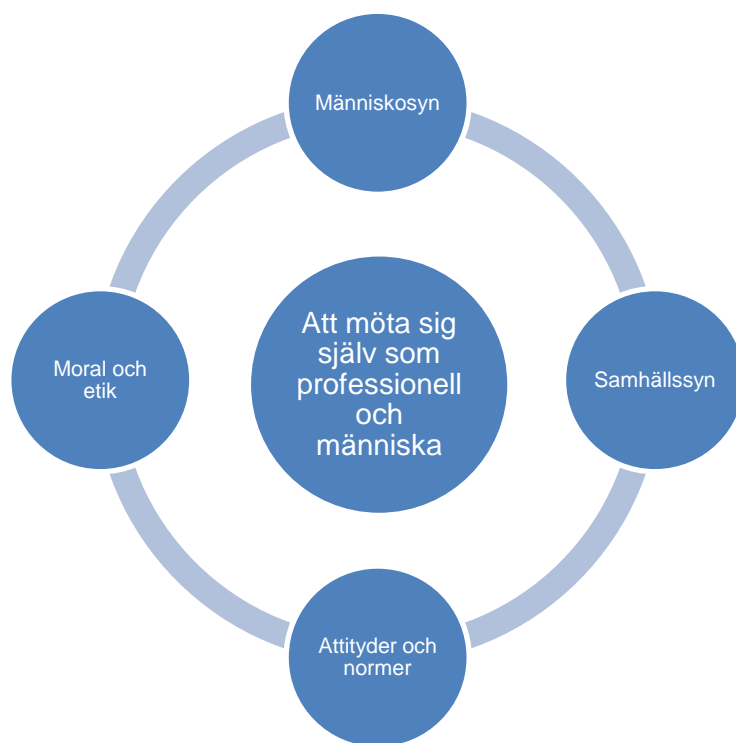
Som pilarna ovanför tablåen visar bedöms det i nuläget endast möjligt att analysera projektets omedelbara resultat och möjligen effekter i första ledet. Huruvida effekterna i led två och på längre sikt kan uppnås, är beroende av att en utvecklingsprocess över tid fortsätter. Det är också av stor betydelse hur de enskilda personerna som medverkade tagit in intryck och nya kunskaper samt använder dessa i sin personliga utveckling och yrkesverksamhet. Detta är en intern process i varje människa som är mycket svår att överblicka. Detta skeende är beroende av både individens tidigare referensramar och de upplevelser som ska komma i livet.

Sammantaget bedöms det omedelbara resultatet av projektet varit tillfredställande. Alla studiebesök och aktiviteter genomfördes på ett bra sätt, och gav upphov till lärandeprocesser kring såväl brottslighet bland ungdomar, som mekanismer vilka generellt sett leder till social exkludering av människor i ett samhälle. Det sociala samspelet i deltagargruppen fungerade bra och möjligheterna till framtida samarbete, verkade också stärkas både mellan enskilda personer, och de medverkande professionerna; polis, socialtjänst samt FoU verksamhet.

Den gemensamma historia och erfarenhetsbas som deltagarna fått genom detta projekt, utgör en viktig komponent i det fortsatta utvecklingsarbetet i Hudiksvall. Deltagarna kände i stor utsträckning varandra redan innan detta projekt, men har nu ytterligare förstärkt det relationella och samverkansmässiga kapitalet. Denna teambildande aspekt på projektet är sannolikt av mycket stor betydelse. Att tycka om varandra, känna tillit och tycka att det är roligt att samarbeta, har ofta visat sig vara viktiga framgångsfaktorer vid samverkan och utvecklingsarbete.

Kontrasterna mellan kontexten i Hudiksvall och verkligheten för socialt marginaliserade grupper i Sofia var som tidigare nämnts stark. Överlag verkade detta påverka deltagarna påtagligt på olika plan. Möjligheten finns att upplevelserna i Sofia kan bli en katalysator till ett nytt tänkande och en ny förståelse av sociala fenomen både på individ- och samhällsnivå. Kanske förändras tidigare fastlagda normer och uppfattningar, eller så stärks dessa genom upplevelserna i Sofia? Ett intressant tankeexempel är att fråga sig själv om, och i så fall hur synen på romernas kultur, historia och situation påverkats? Kommer exempelvis framtida möten med romska bärplockare i Hälsingeskogarna, att aktivera nya tankefigurer?

Studiebesöken och vistelsen för gruppen i Sofia handlade i stor utsträckning om att möta sig själv, dvs. sina egna föreställningar om ur världen är beskaffad, sin människosyn, värdegrund, synsätt på orsaker och lösningar på sociala problem. Även de filosofiska frågorna kring människans möjligheter att skapa sig ett liv genom egna val, eller moraliska utgångspunkter kring vad som är rätt eller fel, aktiverades mer eller mindre inom varje deltagare. Nedanstående figur illustrerar deltagarnas möte med sina egna värderingar.

Figur 4. Att möta sig själv som människa och professionell.

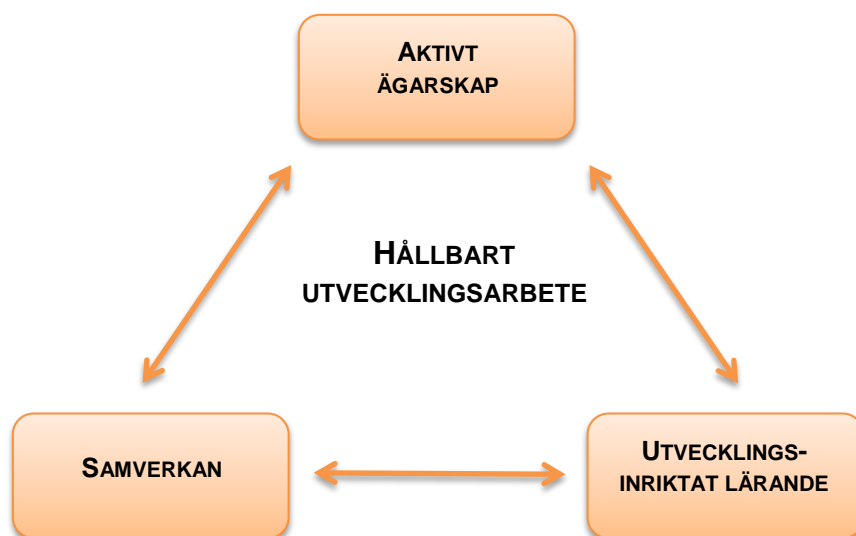
Avslutande diskussion och framåtblickar

Att den sociala situationen i Bulgarien är mycket hård för utsatta grupper, var något som alla deltagarna i utbytesprojektet kunde konstatera. Det ligger nära till hands för oss att se Sveriges välfärdsmodell som en lösning på landets problem. Bulgariens välfärdsmodell upplevs däremot inte av någon som en lösning på Sveriges problem, exempelvis med ungdomskriminalitet. Det utmanande är dock att försöka utvinna ny kunskap i mötet mellan de skilda kulturerna och samhällsmässigt olikartade förutsättningarna. Man kan likna detta vid en situation där två främmande människor från olika delar av världen möts och har ett samtal. De kommer då att berätta om sina länders kultur och sedvänjor, sina åsikter och attityder. I bästa fall uppstår ett utbyte där bägges referensramar vidgas. Det kan också uppstå ny kunskap som leder till innovationer. Exempelvis kan de utveckla sitt sätt att laga mat och använda kryddor på ett sätt de tidigare inte gjort, kanske uppstår oväntade och positiva effekter i kombinationen mellan de nya kryddorna och de kända råvarorna från hemlandet.

Projektet *Collaboration for the welfare of young people* måste ses som en del i ett större, pågående utvecklingsarbete kring unga lagöverträdare och marginaliserade ungdomar i Hudiksvall. Kommunen bedriver för närvarande flera intressanta utvecklingsprocesser, bland annat initieringen av en social investeringsfond³ med medel om ca tio miljoner, som ska användas till tidiga insatser för barn och ungdomar i syfte att förebygga avhopp från skolan och andra riskbeteenden. Utöver denna utvecklingsprocess har det sedan lång tid tillbaka existerat ett nära och välfungerande samarbete i Hudiksvall mellan polisen, socialtjänsten, skolan och medlingsverksamheten kring ungdomar i riskzon för brottslighet, missbruk och andra normbrytande beteenden. Utbytesresan till Sofia innebär en input av både energi, nya perspektiv, kunskaper och stärkt samarbete, som vitaliserar utvecklingsarbetet i kommunen. Under hösten 2014 ska kommunens arbete med unga lagöverträdare utvärderas, bland annat genom intervjuer av ungdomar och föräldrar. Detta kommer att bidra till kunskaps- och metodutvecklingen inom detta område, inte minst ur ett brukarperspektiv. Det finns i nuläget en bra plattform för utvecklingsarbetet kring unga i riskzon i Hudiksvalls kommun. Utbytesresan till Sofia har inneburit nya erfarenheter och en sammansvetsning av nyckelpersoner från socialtjänst, polis och regional FoU-verksamhet, som ytterligare förstärker denna plattforms bärkraft.

Erfarenheterna från forskningen kring förutsättningar för ett långsiktigt hållbart utvecklingsarbete, visar att särskilt tre mekanismer är involverade vid goda resultat (Brulin och Svensson, 2011; Tillväxtverket, 2012). Dessa mekanismer illustreras i figuren nedan.

³ En social investeringsfond är ett sätt att använda befintliga resurser och det finansiella utrymmet i exempelvis en kommun över verksamhets- och nämndgränser. Genom att pengar öronmärks, exempelvis för arbete med ungas livsvillkor, och avsätts i en investeringsfond, kan kommunens resurser användas på ett mer rationellt och långsiktigt hållbart sätt utan att påverkas av ”stuprörsbudgetar” och kortsiktiga besparingar.

Figur 5. Mekanismer som leder till hållbart utvecklingsarbete.

Den första mekanismen är ett *aktivt ägarskap*, där ledningen i de medverkande organisationerna värnar om och visar intresse för utvecklingsarbetet. Det aktiva ägarskapet ska präglas av politiska inriktningsbeslut, klara beställningar och tydliga mandat till de som bedriver utvecklingsarbetet. Detta tycks vara fallet i Hudiksvall, där både tjänstemannaledningen och kommunstyrelsen står bakom satsningen på den sociala investeringsfonden för tidiga insatser till barn och ungdomar.

Den andra mekanismen är bra *samverkan*, vilket innebär gemensamma satsningar och en kunskapsutveckling som involverar berörda organisationer, verksamheter och nyckelpersoner. Gemensamma arenor, mötesstrukturer och en reflekterad förståelse för de samverkande verksamheternas uppdrag och förutsättningar, är faktorer som gynnar samverkan. Även samverkansmekanismen bedöms fungera mycket bra inom området unga i riskzon. Inte minst då det finns en strukturerad samverkan mellan alla chefer över verksamheter i kommunen som arbetar med barn och unga och ett nära samarbete mellan polis och socialtjänst.

Den tredje mekanismen, ett *utvecklingsinriktat lärande*, handlar om ett samspel mellan lärandet under utvecklingsarbetet och ett strategiskt handlande, dvs. att de nya kunskaperna används, exempelvis i form av nya arbetssätt eller en annan organisering av resurser. Det verkar ha pågått en kontinuerlig strävan efter att utveckla kunskap och metoder i arbetet med unga lagöverträdare i Hudiksvall, exempelvis har detta tagit sig uttryck i att teorier kring social band⁴ (se exempelvis Hirschi, 1969 eller Ring, 2010) samt risk- och skyddsfaktorer (Andershed och Andershed, 2010), omsatts i en konkret arbetsmetod för ungdomar under 15 år som begår brott.

⁴ Teorin om sociala band pekar på att när individen har starka band till samhället minskar sannolikheten att begå brott. För att kunna skapa starka band till samhället är det nödvändigt att det finns ett tydligt närvarande ”offentligt samhälle” i den unges närsamhälle, vilket Hudiksvalls intervention, Framtidssamtalet, bygger på.

Referenser

- Abrahamsson, H. (2012). Städer som nav för en globalt hållbar samhällsutveckling eller slagfält för sociala konflikter, Kommission för ett socialt hållbart Malmö (diskussionsunderlag).
- Andershed, H. & Andershed, A-K. (2010). ESTER-bedömningsbok: Strukturerad bedömning och uppföljning av forskningsbaserade risk- och skyddsfaktorer för unga med eller i riskzonen för normbrytande beteende. Version ”kandidat 3”. Örebro: Centrum för kriminalpsykologisk forskning.
- Brulin, G. & Svensson, L. (2011). *Att äga, styra och utvärdera stora projekt*. Lund: Studentlitteratur.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. USA: University of California Press.
- Johansson, R. (2002). *Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen*. Lund: Studentlitteratur.
- Levin, C. (1996). ”Misslyckade projekt och framgångsrika organisationer” i Sahlin I (red.), *Projektets paradoxer*. (pp. 85-115). Lund: Studentlitteratur.
- Macheridis, N. (2008). Projektaspekter – kunskapsområden för ledning och styrning av projekt. Lund: Studentlitteratur.
- Maslow, A. H. (1943) “Theory of Human Motivation”. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Morén, S. (1993). *Förändringens gestalt*. Stockholm: Elanders.
- Morén, S. & Larsson, H. (1988). *Organisationens mänskliga insida. Om det sociala arbetets utvecklingsmöjligheter*. Umeå: Inst för socialt arbete. Umeå Universitet (avhandling).
- Ring, J. (2010) *Brott bland ungdomar i årskurs nio*. Brå-rapport 2010:6, Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Rogers, P. (2011). “Programteori som verktyg för utvärdering”, i Blom, B., Morén, S. & Nygren, L. (red.), *Utvärdering i socialt arbete – utgångspunkter, modeller och användning*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Starrin, B. (2007). ”Empowerment som förhållningssätt – kan vi lära oss något av Pippi Långstrump?” i Askheim, O.P. & Starrin, B. (red). *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Svensson, L. Brulin, G. Jansson, S. & Sjöberg, K. (red.) (2009). *Lärande utvärdering genom följeforskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Tillväxtverket (2012). *Little Pieces of a Large Puzzle – Sustainable Change through Evaluation Impact*. Stockholm: Tillväxtverket (rapport 0122).
- Tillväxtverket (2011). *Vad kan vi lära genom projektföljeforskning?* Stockholm: Tillväxtverket (rapport 0079).
- Vedung, E. (2009). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

Rapport från följeforskning i anslutning till projektet ”Collaboration for the Welfare of Young People”

Beställ arbetsrapporten från:
gunilla.blom.lundqvist@regiongavleborg.se
FoU Vårld – Region Gävleborg
Box 834
801 30 Gävle
Tel: 026-65 02 68
Hemsida: www.regiongavleborg.se/fou-valfard